

Slušanje u nastavi Hrvatskoga jezika

Visinko, Karol

Source / Izvornik: **Hrvatski : časopis za teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika, književnosti, govornoga i pismenoga izražavanja te medijske kulture, 2022, 20, 95 - 113**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:841378>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

Izvorni znanstveni rad.
Prihvaćen: 20. prosinca 2022.

SLUŠANJE U NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA¹

red. prof. dr. sc. Karol Visinko
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku
Rijeka

Sažetak: U radu se ponajprije određuju vrijednosti organiziranoga bavljenja slušanjem tijekom jezičnoga i književnoga odgoja i obrazovanja. Potom se utvrđuje pojavnost te jezične djelatnosti u obvezujućim dokumentima i relevantnoj literaturi. Slijedi sustavni prikaz aktivnosti slušanja tijekom nastavne i izvannastavne djelatnosti u središtu kojih su hrvatski jezik i književnost te medijska kultura. Premda se izravno ili neizravno mogu iščitati aktivnosti učitelja/nastavnika, u prikazanome je sustavu težište na učeničkim aktivnostima slušanja. Rad donosi i nekoliko izdvojenih primjera provjerenih u radu s učenicima i studentima. Naglašava se važnost istraživanja koja mogu pridonijeti osvještavanju udjela slušanja u procesu razvijanja svih jezičnih djelatnosti.

Ključne riječi: jezično izražavanje, jezične djelatnosti (slušanje, govorenje, čitanje i pisanje), aktivnosti slušanja, nastava Hrvatskoga jezika

SLOŽENA JEZIČNA DJELATNOST – SLUŠANJE

U povijesti se nastave i stranih jezika i materinskoga jezika dugo smatralo da se vještina razumijevanja slušanjem razvija sama po sebi. Više se pozornosti posvećivalo ostalim jezičnim djelatnostima, govorenju, čitanju i pisanju, ponajviše čitanju i pisanju. To je posljedica i danas

¹ Autorica je članak napisala na predlošku održanoga pozvanog predavanja na Državnom skupu za učitelje i nastavnike Hrvatskoga jezika 6. svibnja 2021. godine (u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje).

uvriježenoga mišljenja da valja samo pomno slušati te da će to svakom slušatelju, učeniku i studentu, omogućiti lako i jednostavno primanje svega onoga što čuje tijekom izlaganja nastavnika ili slušnog praćenja kojeg drugog izvora (primjerice audio ili audiovizualne snimke). Da se o jezičnoj djelatnosti slušanja počesto razmišlja površno te da se njegovo uključivanje u nastavu ostvaruje više rutinski, neosvijesteno, ne obazirući se na niz unutarnjih i izvanjskih okolnosti koje mogu utjecati i utječu na proces primanja sadržaja slušanjem, potvrđuje i novija metodička literatura koja upozorava na premali udio slušanja tijekom jezičnoga odgoja i obrazovanja pa upućuje na organiziranje vježbi slušanja u nastavi hrvatskoga jezika i jezičnoga izražavanja (usp. Težak 1996: 46-48; 64-65). Nezaobilazno je slušanje interpretativnoga čitanja u nastavi književnosti, što se u literaturi redovito navodi (počam od Rosandića 1976; 2005. do svakog od današnjih metodičara koji se bave nekim segmentom nastave književnosti). Zanimljiva je pretpostavka koja donekle opterećuje nastavnu praksu da je slušanje interpretativnoga čitanja uvijek uspješno te se na njega uspješno nastavlja s pripremljenom interpretacijom književnoga teksta. Praksa, međutim, to mnogo puta ne može potvrditi. Pojava neuspješnog slušanja interpretativnoga čitanja ili poetskoga govorenja u drugoj fazi školske interpretacije književnog teksta ne bi trebala biti strahotna, već realno sučeljavanje s poteškoćama tijekom nastavnoga rada u heterogenim razrednim odjelima. Slušanje književne riječi tek je jedan segment u vezi s jezičnom djelatnosti slušanje u nastavi Hrvatskoga jezika. Ono što nam valja učiniti odnosi se na usustavljanje strategija i aktivnosti slušanja u nastavi Hrvatskoga jezika jer u odnosu na ostale jezične djelatnosti, slušanje je podosta zapostavljeno. To znači da ćemo uz temeljiti rad na govorenju, čitanju i pisanju, poraditi i na slušanju.

Istraživanja pokazuju da nikada ne postizemo potpuno razumijevanje onoga što slušamo, nego zapravo stvaramo samo logične interpretacije onoga što je izloženo, izrečeno (Mihaljević Djigunović 2019: 159). U suvremenijoj se metodičkoj literaturi, i to za strane jezike izrijekom, za materinski jezik sporadično, naglašava složenost primanja sadržaja slušanjem. Prigodom slušanja, u slušatelja se aktiviraju jezična znanja,

ali i opće znanje, osobito znanje o predmetu o kojem je riječ, pa čak i poznavanje govornika, a tu su i okolnosti u kojima se oboje nalaze. To sve utječe na gradbu značenja poruke i na interpretaciju namjere govornika. Slušatelj gradi svoju inačicu poruke koju prima slušanjem. Budući da su posrijedi znanja o kojima ovisi interpretacija odslušanoga, kada isto izlaganje sluša više slušatelja, svatko čuje i isto i različito. To smo već istaknuli u prethodnim radovima: „Svekoliko primanje i razumijevanje sadržaja ne ovisi samo o životnoj dobi i trenutnom stupnju obrazovanja. Mnogo smo puta i sami bili svjedoci da smo kao sustručnjaci, bliski i po godinama i po obrazovanju, slušali isto, a čuli i doživjeli različito, jer smo različito primili s obzirom na ono što znamo i u sebi nosimo kao spoznaje, iskustva, slike, misli, asocijacije na intelektualnoj, emocionalnoj i fantazijskoj razini. Isto se događa i s našim učenicima i studentima.” (Visinko 2010: 83-84) Ili kako to kaže rusist i kroatist Skljarov: „(...) istu objektivnu stvarnost svaki čovjek doživljuje duboko subjektivno, različito od svih ostalih ljudi.” (Skljarov 1987: 8-9)

Prema tome, slušanje je uvijek suodnos jedne objektivne stvarnosti i unutarnje stvarnosti pojedinca, i to se isprepleće s nizom unutarnjih stvarnosti mnogih koji sudjeluju u komunikacijskome procesu odgoja i obrazovanja. Tako nas uči i psihologija obrazovanja (Vizek Vidović 2003: 361-362). U skladu s poznavanjem govornika, izlagača, nastavnika, slušatelj unaprijed stvara svoja očekivanja, pretpostavke o nastavi, o predavanju odnosno izlaganju te određuje važnost toga čina za sebe. Može biti posve nešto drugo što kao cilj i očekivanja ima sam izlagač, nastavnik. Zbog toga se naglašava stalno uvježbavanje i poučavanje o slušanju. Međutim, dugogodišnja nas nastavna praksa usmjerava na povezanost slušanja s ostalim jezičnim djelatnostima, napose s govorenjem te se izričito naglašava potreba za stalnim jasnim govorenjem i temeljitim iznošenjem ustroja na početku svakog izlaganja (što će se i o čemu izložiti, kojim redoslijedom) s precizno opisanim ciljem i upućivanjem na svrhu koja nadilazi uske okvire nastave ili određenoga predavanja.

Dakle, moguće je poučiti kako valja činiti u nekoj drugoj jezičnoj djelatnosti da bi i slušanje bilo uspješnije. No to nije jedino.

U odnosu na rezultate aktivnosti npr. u čitanju ili pisanju, pa čak i govorenju, slušanje nema mogućnosti potpune, egzaktne provjere. Ono što je moguće provjeriti odnosi se samo na razumijevanje sadržaja. To nije dostatno s obzirom na pojedinačnu, unutarnju stvarnost pojedinca. Tako nam umnogome ostaje skriveno sve ono što se dogodilo u pojedincu prigodom slušanja određenog teksta, bilo da je riječ o književnom (to osobito!) ili da se radi o neknjiževnom tekstu, kao što su stručno izlaganje, obavijest ili rasprava o nekoj temi. Ako slušatelj nije ostvario naša očekivanja, uzrok tomu mogu biti mnogi razlozi: od nerazumijevanja zbog oskudnog prethodnog znanja do nezainteresiranosti, umora, neodređene odsutnosti itd. Usto, veliku ulogu igraju okolnosti u kojima se proces slušanja ostvaruje, kao što je ozračje u prostoru ili trenutno raspoloženje većine slušatelja.

Stoga, ponajprije zaključujemo da je jezična djelatnost slušanje složena jer slušanjem aktiviramo i procesiramo svoja prethodna znanja i iskustva, s jedne strane u vezi sa sadržajem o kojem slušamo, s druge strane u vezi s poznavanjem izlagača i tip komunikacije koji on uspostavlja. Važna su i očekivanja u vezi s izlaganjem i komunikacijski kontekst. To su razlozi koji nas obvezuju na temeljitije bavljenje uvježbavanjem slušanja.

POSTIGNUĆA UVJEŽBANA SLUŠATELJA

Tijekom, prije i nakon slušanja uvježbani slušatelj može određeni sadržaj povezati s prethodnim znanjem i iskustvom. U svijesti može prizvati i korespondentne teme, tj. prethodno poslušana predavanja, pročitane knjige, odslušane emisije, odgledane filmove i kazališne predstave, razgovore, rasprave itd. Uključi li u sve to i svoja iskustva, može s lakoćom povezati novo s već poznatim, postupno otkrivati potpuno nove mogućnosti u vezi sa sadržajem, uspostaviti red u poznatim sastavnicama znanja, rekonstruirati poznati sadržaj na nov način. Tako provjerava razumijevanje teme i uspostavlja u sebi unutarnju interakciju s izlagačem i sa sadržajem izlaganja. To pridonosi obogaćivanju njego-

ve unutarnje stvarnosti. Slušanje ga može potaknuti na neka istraživanja i stvaralaštvo.

Uvježbani slušatelj pretpostavlja i uvježbanost u bilježenju (usp. Škarić 2000: 31-36). Stoga je vjerojatno vješt u bilježenju ključnih podataka i misli izloženih tijekom predavanja. Tijekom slušanja prepoznaje npr. strukturu predavanja koja je prethodno najavljena, glavne dijelove i ključne podatke. Doslovno je zapisivanje nemoguće (diktiranje koje bi podržalo doslovno zapisivanje je metodički neispravno). Uvježbani bi slušatelj mogao odslušanu poruku skratiti ili je izraziti svojim riječima, zatim služiti se svojim bilješkama s pomoću kojih će bolje zapamtiti sadržaj koji mora naučiti, mogao bi s lakoćom odabirati najvažnije, ali i njemu najzanimljivije, što bi ga moglo potaknuti na čitanje i/ili pisanje.

U aktualnom kurikulumu nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovnu školu i gimnaziju (2019) prati se razvijanje obvezujućih sastavnica u vezi sa slušanjem i na temelju tih podataka moguće je donekle pristupiti poučavanju slušanja. Sadržaj kurikula daje samo osnovne smjernice, trebalo bi istražiti koliko ostvarivanju sadržaja pridonose izvori za rad. Znamo da se ponajviše očekuje od učitelja/nastavnika koji sam traga za učinkovitim predlošcima i priložima kojima će obogatiti svoju nastavu. Na temelju onoga što se u spomenutom kurikulumu navodi izrijeком u vezi sa slušanjem (u dionici A 2), moguće je uspostaviti vezu s ostalim sastavnicama nastavnih područja *hrvatskog jezika i komunikacije, književnosti i stvaralaštva te kulture i medija*.

SUSTAV AKTIVNOSTI SLUŠANJA

U skladu s učeničkim aktivnostima pisanja i čitanja (usp. Visinko 2010; 2014), kao i sa svekolikim učeničkim aktivnostima u nastavi Hrvatskoga jezika, napose u nastavi *jezičnoga izražavanja* odnosno *hrvatskoga jezika i komunikacije* (Gudelj-Velaga 1990; Težak 1996; 1998; Pandžić 2001; Rosandić 2002; 2005; Nemeth-Jajić 2018), ovdje se uspostavlja sustav aktivnosti slušanja u nekoliko skupina. To su skupine aktivnosti slušanja: 1. na uopćenoj razini, 2. s obzirom na vrijeme slušanja, 3. u različitim oblicima nastavnoga i izvannastavnoga rada, 4. s

gledišta izvora, 5. s gledišta sadržaja, 6. s gledišta oblika jezičnoga izražavanja (tekstnih vrsta) i 7. s gledišta usmjerenosti na ostale jezične djelatnosti i ostale aktivnosti u nastavnim i izvannastavnim djelatnostima jezično-izražajne usmjerenosti.

1.

Aktivnosti se slušanja na uopćenoj razini mogu primijeniti u svakoj od popisanih aktivnosti slušanja. One su kroskurikulski nezaobilazne jer se pojavljuju u svim nastavnim predmetima tijekom cijele obrazovne okomice. Stoga bi ih svaki nastavnik trebao osvijestiti u svojim primjenama da bi se moglo govoriti o sustavnosti primjene te da bi se mogla valjano istraživati njihova postignuća, poteškoće i zaprjeke u vezi s pojedinom aktivnosti u određenome predmetu. Uslijedile bi usporedbe među predmetima te bi se izbjeglo pretpostavljanje kao posljedica isključivo nastavnog iskustva, što ni u jednoj obrazovnoj sastavnici nije dostatno niti obvezujuće.

Tom su prvom skupinom obuhvaćene sljedeće aktivnosti slušanja:

- razumijevanje usmene upute za bilo koji zadatak ili vježbu
- praćenje cjelovitoga izlaganja radi postizanja usredotočenosti
- usmjereno vođenje bilježaka (određivanje ključnih pojmova, odvajanje bitnog od nebitnog, pripremanje za sastavljanje sažetka)
- samostalno vođenje bilježaka
- određivanje općeg i posebnog, središnjeg i rubnog u slušnome predlošku
- interpretiranje slušnoga predloška
- kritičko slušanje
- razvijanje estetskog užitka (uživanje u slušanju umjetničkoga djela i o umjetničkome djelu)
- zapamćivanje pojedinosti i dijelova slušnoga predloška (u povezanosti sa spoznavanjem, ali i s bogaćenjem iskustva primanja umjetničkog)
- empatično slušanje.

Izdvojeni primjeri:

1. Vježba osposobljavanja učenika za usredotočenost na usmeno izlaganje

Ponavljanjem takvih vježbi privikavamo učenike na kontinuirano praćenje usmenog izlaganja. Učenike u završnim razredima osnovne škole pripremamo za srednjoškolsko obrazovanje, a srednjoškolce, osobito gimnazijalce, za studij. Vježbu je uvijek moguće povezati sa sadržajem redovite nastave.

Danas ćemo raditi tako što ćete na temelju moga dvadesetminutnoga izlaganja bilježiti ono što odredite bitnim za učenje, potom ćete na temelju svojih bilježaka kratko usmeno izreći bit odslušanoga teksta, a zatim ćemo potrebnim zapisima dopuniti zabilježeno.

Poslušajte kraću snimku pod naslovom Kako spasiti drevne dvorce, bisere Zagorja. (<https://www.youtube.com/watch?v=ySdQpnjTXdA>) Tijekom slušanja bilježite što držite osobito važnim da biste nakon slušanja na temelju svojih bilježaka mogli o tome nešto reći. Nakon toga prekrijte bilješke i pokušajte reći što ste upamtili kao najvažnije iz odslušanoga priloga. (Izbor je u poveznici s kulturnom baštinom i oblikovanjem svoga kulturnog identiteta – razvidno je načelo zavičajnosti. U skladu s krajem kojemu učenici pripadaju, mogu se pronaći izvrsni audio i audiovizualni predlošci.)

Poslušajte kratku biografiju Antuna Gustava Matoša koju su pripremili studenti Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu (<https://www.youtube.com/watch?v=mW952QfpMpo&t=15s>). Pritom nemojte bilježiti, samo pažljivo slušajte da biste upamtili najvažnije i o tome ostalima mogli prenijeti obavijest. → Vježba pridonosi razvijanju slušne percepcije.

2. Vježba izdvajanja određenih dijelova slušnoga predloška s komentarima.

Što možete odrediti kao opće, a što kao posebno u odslušanome razgovoru s (piscem, dirigentom, profesorom, jezikoslovцем, knjižničarom, skladateljem, pjevačem, glumcem ...)? Objasnite.

Što biste osobito izdvojili iz poslušane radijske emisije ili video snimke? Obrazložite svoj izbor.

Obratite pozornost što je u prilogu središnje (osobito važno), a što je rubno (manje važno). Komentirajte.

2.

Aktivnosti slušanja s obzirom na vrijeme slušanja obuhvaćaju faze u procesu slušanja. Ponajprije je riječ o pripremi za slušanje, to je faza prije samog slušanja. Nekad je potrebno tu fazu vrlo razraditi da bi učenici bili pripremljeniji, a nekad upravo želimo učenike uputiti na slušanje bez prethodne pripreme. Katkad je potrebno provjeriti učenikovo prethodno znanje i kako može samostalno, bez prethodne pripreme pratiti određeni sadržaj. Tu nije samo u pitanju sadržaj, nego niz vještina, kao i prilikom pisanja diktata, koji također ulazi u vježbu slušanja (Visinko 2015.; 2016): brzina reakcije, snalažljivost u određenome vremenu u vezi s odabranim tekstom, slušna percepcija, razumijevanje riječi i izraza izvan konteksta i u kontekstu.

Priprema za slušanje može obuhvatiti određivanje svrhe slušanja, motivaciju za slušanje, aktiviranje znanja o temi slušnoga predloška, mogućnost predviđanja, mogućnost bavljenja nepoznatim i manje poznatim riječima, imenima i pojmovima, upućivanje na pitanja i zadatke.

Slijedi faza slušanja. Tijekom slušanja mogu se voditi bilješke, popisivati, pratiti s pomoću pisanoga predloška i na njemu podcrtavati neke riječi i izraze ili obilježavati pogreške u pisanom tekstu. To je faza koju možemo ponoviti, katkad i dvaput ili triput, da bi se prethodne za-bilješke korigirale (što ulazi u samovrednovanje). Ako je posrijedi vježba

diktata, možemo govoriti o različitim aktivnostima tijekom pisanja primjerice izbornoga, slobodnoga ili proučenoga diktata.

Treća je faza nakon slušanja predložka u kojoj je moguće provjeriti razumijevanje odslušanoga, razgovor o odslušanom, zaključivanje o nekim pojedinostima, odgovaranje na pitanja, postavljanje pitanja, sređivanje redoslijeda situacija u skladu sa snimkom (ustroj teksta).

Izdvojeni primjeri:

1. Slušanje radijske emisije *Govorimo hrvatski* (<https://radio.hrt.hr/slusaonica/govorimo-hrvatski>)

Iz arhive slušaonice odabrali smo prilog *Ostaje nam muzika*. Pitanja i zadatci (izborni) utemeljeni su u sadržaj priloga te se mogu postaviti prije, tijekom i nakon slušanja.

Zašto su osnovne i srednje škole glazbene, a akademija je muzička?

Pogledamo li na stranice radijske slušaonice, naslov je ove emisije:

Ostaje nam muzika. Zaključite zašto.

Jeste li upamtili neko ime koje se u emisiji spominje?

Možete li navesti nazive dviju ustanova koje se bave jezikom i govorom i spominju se u emisiji?

Napišite što više imenica koje čujete tijekom slušanja emisije.

Izdvojite riječi koje možete povezati sa svojim učenjem na Hrvatskom jeziku.

Pokraj svake tvrdnje označite je li točna (T) ili je netočna (N).

I riječ muzika i riječ glazba u hrvatskom jeziku imaju svoje mjesto.

Akademija je hrvatska riječ.

Muzika je u hrvatski jezik stigla iz latinskoga, a u latinski je stigla iz grčkoga.

2. Slušanje snimke dokumentarnog zapisa *Sinjska alka* (TVKalendar 14. kolovoza 2020: *Sinjska alka* (<https://www.youtube.com/watch?v=GFol5VvzofE>)).

Prije slušanja: *Pratite redoslijed misli i prikazivanja događaja.*
 Nakon slušanja: *U šest rečenica navedene su misli i događaji prikazani u priložu koji ste poslušali. Brojkama od 1 do 6 sredite redoslijed prikazanih događaja i navedenih misli.*

5	Sinjska alka simbolizira duh narodnog otpora i podsjeća na junaštvo i borbenu tradiciju hrvatskog naroda.
1	Sinjska alka, nadaleko poznata viteška igra, ustanovljena je 14. kolovoza 1715. godine.
6	Sinjska alka uvrštena je na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine.
2	Grad Sinj oslobođen je u borbi protiv Osmanlija.
3	Pobjeda se pripisivala čudotvornoj Gospi Sinjskoj za koju se dala izraditi zlatna kruna.
4	Velika je sinjska pobjeda odjeknula u Europi.

3.

Vrlo je lako utvrditi **aktivnosti slušanja u različitim oblicima nastavnoga i izvannastavnoga rada:**

- najčešće u frontalnome (čelnome) radu, u koji se u konačnici slijevaju i svi ostali oblici kada se prikazuju rezultati i donose zaključci o sadržaju i o radu
- u individualnome radu
- u radu u paru
- u radu u skupini
- u igri
- u izvannastavnome radu družina jezično-izražajne usmjerenosti.

Izdvojeni primjeri:

1. U II. razredu srednje škole učenici će slušati i gledati televizijsku emisiju i na temelju vođenih bilježaka sastaviti **prikaz**. Nastali će se radovi čitati i analizirati, što također uključuje slušanje čitanja radova i sudjelovanje u raspravi.

2. Zajedničko slušanje odabrane snimke sa zadatkom vođenja bilježaka. Uspoređivanje bilježaka u manjim skupinama, sređivanje bilježaka da bi se sastavio **sažetak**.

3. Organiziranje **kviza** iz pojedinog nastavnog područja – za područje književnosti: slušanje primjerice ulomaka iz lektirnih djela, prepoznatljivih stihova iz interpretiranih pjesama; za područje hrvatskoga jezika i komunikacije: prepoznavanje različitih tekstnih vrsta u povezanosti s pitanjima o njihovim obilježjima; značenje frazema; poslovice i ostalih sitnih govorničkih oblika.

4. Primjeri za **izvannastavni rad**: recitatorska ili scenska družina: slušanje glumčeve govorne interpretacije teksta; slušanje replika dramskih lica nekog odabranog scenskog uprizorenja; novinarska družina: slušanje novinara na radiju ili televiziji; filološka družina: slušanje zavičajnog govora, istraživanje poznavanja značenja riječi govornika odabranih po različitim dobnim, spolnim i obrazovnim obilježjima.

4.

Aktivnosti slušanja s gledišta izvora dijele se na dvije veće skupine:

- slušanje žive riječi: učitelja/nastavnika; učenika u skupini ili razrednome odjelu; u susretu s piscem, novinarom, umjetnikom, znanstvenikom i drugim (su)govornicima
- slušanje posredno, putem različitih audio i video snimaka; riječ u filmu, riječ u kazalištu (scenski govor), riječ na radiju, televiziji i na mrežnim stranicama.

5.

Skupina **aktivnosti slušanja s gledišta sadržaja** zahtijeva detaljnije bavljenje sadržajem u nastavi Hrvatskoga jezika. Skupina obuhvaća sljedeće aktivnosti:

- slušanje umjetničkog djela (književnog, glazbenog)
- slušanje i gledanje umjetničkog djela (filmskog, kazališnog)
- slušanje znanstvenog (stručnog) teksta

- slušanje teksta na hrvatskome standardnom jeziku (u vezi s učenjem jezičnih sadržaja)
- slušanje teksta na nestandardnim varijetetima hrvatskoga jezika (u vezi s učenjem jezičnih i književnih sadržaja).

Razmišljajući o izboru predložaka, valja nastojati da prilozi budu kraći, da bi se osiguralo vrijeme za višekratna slušanja i za temeljito ostvarivanje željenih aktivnosti. Dulje je priloge bolje ostaviti za samostalni rad izvan nastave nakon što su učenici dobro pripremljeni i vođeni. U vezi s duljim priložima valja organizirati zajednički rad u fazama prije slušanja i nakon slušanja. Učenike valja poticati na slušanje kraćih i duljih priloga izvan nastave, i to u individualnome, individualiziranome, ali i skupnome radu te radu u paru.

Višekratno vraćanje istome slušnom predlošku važno je jer će neke sastavnice promaknuti nakon prvog slušanja. To stoga jer je slušano pamćenje vrlo kratko, nešto se upamti bolje, puno toga promakne, pa je izražena potreba za ponovnim slušanjem. U susretu s književnim djelom ponovno slušanje ima osobitu važnost, o čemu će nešto više riječi biti u nastavku ovoga dijela članka.

Dobrodošli su aktualni, zanimljivi i poticajni prilozi, kulturološki i odgojno vrijedni. Zanimljivost puno puta ne donosi sam tekst po sebi, nego ono što se s njim čini. Katkad mogu biti zanimljivije aktivnosti, a da tekst učenicima i nije previše zanimljiv. No zahvaljujući zanimljivim aktivnostima, učenici tekst prihvate na osobit način. Važno je da izbor predložka bude u skladu s načelom cjelokupne jezične i komunikacijske stvarnosti (da ne budu samo književni prilozi ili samo prilozi o književnosti) i s načelom standardnoga jezika i zavičajnosti, što je razvidno iz popisanih aktivnosti u ovoj skupini.

Snimke trebaju biti jasne. Na mrežnim stranicama nailazimo primjerice na izvrsne susrete s pjesnicima, ali snimke tih susreta nisu tehnički sređene. Takve treba izbjegavati.

U bilo kojoj vježbi slušanja, osobito u onim segmentima koje unosimo u nastavni proces kao model (uzorak) dobrog interpretativnoga čitanja ili diktiranja u vježbi diktata, slušni bi predložak trebao biti besprije-

koran, jer učenici svojom sposobnosti primanja sastavnica svih jezičnih razina tako dobivaju uzorne slušne predloške koje mogu slijediti.

U nastavnom području *hrvatski jezik i komunikacija* slušanje je uz govorne vježbe u povezanosti s oblicima jezičnoga izražavanja. Zbog toga se kasnije navodi i skupina aktivnosti slušanja s gledišta oblika jezičnoga izražavanja.

U funkciji stjecanja navike jasnoga govora i osviještene primjene pravogovorne norme hrvatskoga standardnog jezika, neizostavne su vježbe slušanja pravilnoga izgovora glasova i glasovnih skupina (artikulacija), pravilnoga naglašavanja jezičnih jedinica (akcentuacija) i pravilnoga ritmičko-melodijskog izražavanja izgovornih cjelina (intonacija) – što čini prozodiju. Tomu pridružujemo i ostale vrednote govornoga jezika kao što su jačina (intenzitet) i brzina (tempo) izgovora i stanka (pauza) kao fiziološka (regulator disanja), jezična (u skladu s interpunkcijom u pismu i jezičnim cjelinama u govoru) i psihološka (emocionalna) kategorija te stvarni kontekst. Mimika i gesta proizlaze iz cjelokupnoga govornoga čina koji pri slušanju bez slike ulazi u područje imaginacije.

Vježbe slušanja za područje komunikacije obuhvaćaju obrasce komuniciranja u različitim svakodnevnim prigodama, ali i u onim posebnim, kao što su svečaniji trenutci, poslovni susreti ili u skladu s kodeksom ponašanja u određenim ustanovama.

Za svekoliku nastavu Hrvatskoga jezika slušanje se usavršava i već višekратно navedenim vježbama diktata.

Slušanje ima posebno mjesto u književnoj i glazbenoj umjetnosti. U metodici književnog odgoja i obrazovanja prihvaćeno je mišljenje o suptilnosti prvoga slušanja tijekom školske interpretacije te o razvijanju poetskoga sluha za slušanje poezije (Šabić 1991; Rosandić 2005; Visinko 2009). Slušanjem se razvija potpuniji doživljaj zvuka i značenja umjetničke riječi te se uz racionalno razvija fantazijsko i emocionalno mišljenje. Govorimo o unutarnjem i izvanjskom slušanju i čitanju umjetničke riječi (Banaš 1985; 1991). Jer čak i kad čitamo u sebi, slušamo svoje čitanje. Što više razvijamo interpretativno čitanje naglas i u sebi, to će naše unutarnje slušanje umjetničke riječi biti suptilnije. Ostvarivanje čestog slušanja interpretativnoga čitanja ili poetskoga govorenja pridonosi

boljem odnosu prema čitanju, književnom tekstu i knjizi uopće. To potvrđuju mnoga istraživanja. Ne privlači samo sadržaj koji je bogat estetskim obavijestima, koji stvara vedro ili tužno raspoloženje tematsko-motivskim i idejnim slojem, nego je taj sadržaj u povezanosti s izrazom. Sjećanja slušatelja koji su duboko doživjeli neku govornu interpretaciju književnog teksta nose tragove intonacije i intenziteta te interpretacije, slušatelji se sjećaju kako su osjetili pauze koje je govorni interpretator činio tijekom svoga čitanja odnosno kazivanja. Slušanje pjesničkih tekstova razlikuje se od slušanja ostalih tekstnih vrsta. Učenik zapaža razlike između uporabljenih istih riječi iz pjesme u rečeničnome ustroju bližem svakodnevnom govoru. Zapaža promjene u ritmičkoj organizaciji teksta. Ritam se ostvaruje vrednotama govornoga jezika, i ne promatra se kao samostalna vrednota pjesme nego u povezanosti s ostalim sastavnicama koje izgrađuju svijet pjesme, a to su stih, strofa, zvuk i značenje – u tom jedinstvu doživljavamo svijet određene pjesme. Tako slušanje književnog teksta u području nastave književnosti sudjeluje u razumijevanju nekih književnoteorijskih pojmova, kao što je npr. ritam u pjesmi ili mikrostruktura stila asonance, aliteracije, onomatopeje. U vezi s tim vježbe slušanja vode prema višekratnom slušanju istoga teksta, što u književnosti znači veću vjerojatnost da će tekst kojemu se mnogo puta vraćao čitajući ga i slušajući, u recipijentu ostaviti dublji trag.

Zato što u razvoju osjetljivosti za književnu riječ osobitu funkciju imaju sitni govornički oblici, kao što su brojalice, pitalice, poslovice, zagonetke, kraći prozni i pjesnički tekstovi, priče u stihu, basne, ti su primjeri dragocjeni u književnom odgoju i obrazovanju tijekom osnovne škole. U srednjoj školi za njih nalazimo mjesta na višim razinama učenja i poučavanja hrvatskoga jezika i književnosti, o čemu smo pisali u nekim ranijim radovima (Visinko 2009, 2014, 2016, 2018).

6.

Nije moguće navesti baš sve **aktivnosti slušanja s gledišta oblika jezičnoga izražavanja**. Zbog toga se ovdje navodi izbor među njima, izbor onih aktivnosti koje su tijekom jezičnoga odgoja i obrazovanja učestalije i u kojima slušanje više dolazi do izražaja:

- razgovaranje (svakodnevni razgovori; posebno pripremljeni razgovori; poslovni razgovori; anketa)
- upućivanje i konvencionalni govorni oblici
- pripovijedanje: pričanje, prepričavanje, izvješćivanje
- raspravljanje – usmena rasprava
- tumačenje
- organiziranje, vođenje, sudjelovanje u usmenim novinama.

Ipak, valja reći da se slušanje kao posebna vježba može upriličiti u procesu upoznavanja sa svakim od oblika jezičnoga izražavanja koji se poučavaju u osnovnoj i srednjoj školi. Ponajviše se izdvaja slušanje predloška na kojemu će se učiti obilježja oblika (tekstne vrste) i slušanje nastalih učeničkih radova (faza čitanja učeničkih radova naglas nakon ovladavanja pisanja pojedine tekstne vrste).

7.

Premda je svega nekoliko navedenih, **aktivnosti slušanja usmjerene na ostale jezične djelatnosti i ostale aktivnosti** pružaju vrlo velike mogućnosti učiteljima/nastavnicima u pripremi i učenicima u izvedbi. Posrijedi je:

- slušanje usmjereno na govorenje
- slušanje usmjereno na pisanje
- slušanje usmjereno na čitanje
- slušanje usmjereno na gledanje (filma, videosnimke, inserta iz kazališne predstave, kazališne predstave)
- slušanje usmjereno na pretraživanje hipertekstova (s audio i video zapisima).

Kada se slušanjem želi potaknuti govorna uporaba jezika, ono može biti u funkciji kratkog ili razvijenog odgovaranja na pitanja, spontanog ili pripremljenog govorenja o utvrđenoj temi, postavljanja pitanja, komentiranja, kritičkog promišljanja o odslušanome tekstu, izražavanja dojmova/doživljaja, raspravljanja, tumačenja nekih tvrdnji, prepoznavanja neizrečenog, razvijanja novih tema, sažimanja.

Kada se pak slušanjem želi potaknuti pisana uporaba jezika, ono će biti poticaj za bilježenje u natuknicama, zapisivanje dojmova/doživljaja, zapisivanje ideja, pisano izražavanje koje može biti sažeto ili opširno, subjektivno ili objektivno, prepričavanje, izvješćivanje, pričanje, interpretiranje, raspravljavanje, izdvajanje karakterističnih pojedinosti, bilo da je zadano ili samostalno otkrivanje.

U području kulture i medija osobito je moguće razvijati slušanje tijekom kazališne predstave (scenski govor, zvukovi u funkciji predstave, glazba u funkciji predstave), tijekom filmske projekcije (govor na filmu, zvukovi, posebice glazba), radijske i televizijske emisije, putem računalne tehnologije pronalaziti primjere na kojima je moguće uvježbavati slušanje, i konačno slušanje u prostoru knjižnice i čitaonice.

Izdvojeni primjeri (navode se primjeri koji mogu biti poticajni za razvijanje niza aktivnosti slušanja te pronalaženje mnogo njima sličnih i različitih predložaka):

1. učenje slušanjem o djelu i jeziku hrvatske književnosti

O jeziku Judite Marka Marulića – izlaganje prof. dr. sc. Sanje Vulić na znanstvenom skupu Marko Marulić, Judita, Split, 23. – 24. travnja 2021. (<https://www.youtube.com/watch?v=CcPncQ5HcnE>)

2. slušanje u unutarpredmetnoj integraciji

Slušanje replika iz scenskih ili filmskih izvedbi – na predlošku dramskih tekstova ili romana koji su doživjeli transpozicije u druge medije – pojedinačne glumačke kreacije, inserti iz kazališnih ili filmskih djela, učeničke izvedbe (npr. prva epizoda televizijske serije *U registraturi* – Ante Kovačić/Joakim Marušić (<https://www.youtube.com/watch?v=F-DTlvGMSSs>); inserti iz filma *Glumbajevi* – Antun Vrdoljak/Miroslav Krleža (<https://www.youtube.com/watch?v=895-zeExVHs>))

3. slušanje u međupredmetnoj integraciji

Slušanje uglazbljenih pjesničkih tekstova – Jure Kaštelan, *Volio bih da me voliš* u izvedbi Darka Matičevića, *Pjevam pjesnike* (<https://www.youtube.com/watch?v=slbOnYkQXAl>); zborska sklad-

ba pjesme Dobriše Cesarića *Voćka poslije kiše* – mješoviti pjevački zbor IV. gimnazije Marko Marulić u Splitu, dirigent Tomislav Veršić (<https://www.youtube.com/watch?v=pO36fRjlkXg>)

4. slušanje na književnom susretu

Slušanje razgovora s piscem, slušanje kako pisac sudjeluje u predstavljanju svoje knjige, kako čita svoju poeziju, odgovara na pitanja (*Susret s pjesnikom – Luko Paljetak*: <https://www.youtube.com/watch?v=4e93Mqisv5A>)

5. slušanje i gledanje videolekcije

Profesorski prilog sa sudjelovanjem učenika – IV. razred srednje škole: videolekcija: *Kako čitati Krležine ekspresionističke drame*, Ivan Janjić, prof. i učenici (<https://www.youtube.com/watch?v=QAFfiujbjyA&t=24s>)

ZAKLJUČNA MISAO

Sustavno izložene aktivnosti slušanja pozivaju na osviještenu primjenu s izraženom potrebom za istraživanjem praktične stvarnosti nastave Hrvatskoga jezika, ali i ostalih nastavnih predmeta u osnovnoj i srednjoj školi. Međutim, kao što strategije čitanja ili pisanja u praksi dolaze isprepletene, i kao što se jezične djelatnosti međusobno isprepliću, tako će se u primjeni aktivnosti slušanja zapaziti njihovo međusobno susretanje, presijecanje, stapanje. U početku, pojedinom se aktivnosti treba temeljito baviti da i učenicima bude posve jasno što se i zašto čini tom jednom aktivnosti. Dođe li joj koja druga ususret, i nju treba utvrditi, imenovati, ali onu prvu, za koju smo odredili vrijeme i mjesto, treba zadržati u središtu pozornosti. I tako postupno graditi cijeli sustav, iz godine u godinu.

LITERATURA

- Banaš, Leopoldina Veronika. 1985. Čitanje kao komunikacija: Prilog novoj teoriji čitanja i pisanja. U Zborniku Pedagoškog fakulteta br. 7. Rijeka: Pedagoški fakultet. 91-95.
- Banaš, Leopoldina Veronika. 1991. Estetska komunikacija s književnoumjetničkim tekstom. Zagreb: Školska knjiga.
- Gudelj-Velaga, Zdenka. 1990. Nastava stvaralačke pismenosti. Zagreb: Školska knjiga.
- Mihaljević Djigunović, Jelena. 2019. Slušanje. U knjizi Yvonne Vrhovac: Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi. Zagreb: Ljevak. 158-166.
- Nemeth Jajić, Jadranka. 2018. Hrvatski jezik u nastavi. Split: Redak.
- Pandžić, Vlado. 2001. Govorno i pismeno izražavanje u srednjoj školi. Zagreb: Profil International.
- Rosandić, Dragutin. 1976. Književnost u osnovnoj školi. Zagreb: Školska knjiga.
- Rosandić, Dragutin. 2002. Od slova do teksta i metateksta. Zagreb: Profil International.
- Rosandić, Dragutin. 2005. Metodika književnog odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
- Skljarov, Miho. 1987. Jezik i govor u nastavi stranih jezika. Zagreb: Školska knjiga.
- Šabić, Ana Gabriijela. 1991. Učenik i lirika. Zagreb: Školske novine.
- Škarić, Ivo. 2000. Temeljni suvremenog govorništva. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, Stjepko. 1996. Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika. Knjiga 1. Zagreb: Školska knjiga.
- Težak, Stjepko. 1998. Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika. Knjiga 2. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, Karol. 2009. Dječja priča – povijest, teorija, recepcija i interpretacija. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, Karol. 2010. Jezično izražavanje u nastavi Hrvatskoga jezika. Pisanje. Zagreb: Školska knjiga.

- Visinko, Karol. 2014. Čitanje – poučavanje i učenje. Zagreb: Školska knjiga.
- Visinko, Karol. 2015. Diktat u nastavnoj teoriji i praksi. Zagreb: Profil Klett.
- Visinko, Karol. 2016. Diktat. Komunikacijsko-funkcionalna primjena u nastavi hrvatskoga jezika. Zagreb: Profil Klett.
- Visinko, Karol. 2018. Zvona zvone jer su potezana. Primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti. Zagreb: Profil Klett.
- Vizek Vidović, Vlasta i sur. 2003. Psihologija obrazovanja. Zagreb: IEP – VERN.
- Vrhovac, Yvonne i sur. 2019. Izazovi učenja stranoga jezika u osnovnoj školi. Zagreb: Ljevak.
- xxx. 2019. Kurikulum nastavnog predmeta Hrvatski jezik za osnovne škole i gimnazije. Zagreb: Ministarstvo znanosti i obrazovanja.

LISTENING IN TEACHING CROATIAN LANGUAGE

SUMMARY

The paper primarily determines the values of organized listening practice during language and literary education. Afterwards the appearance of that language skill is determined in obligatory documents and relevant literature. The following is a systematic presentation of listening activities during teaching and extracurricular activities, centered on the Croatian language and literature and media culture. Although the teachers' activities can be read directly or indirectly, the emphasis in the presented system is on pupils' listening activities. The paper also brings several isolated examples verified in work with pupils and students. It emphasises the importance of research that can contribute to raising awareness of the role of listening in the process of developing all language skills.

Keywords: language expression, language skills (listening, speaking, reading and writing), listening activities, teaching Croatian language